

ścijaństwo towarzyszyło tworzenie form własnych, odpowiadających mentalności japońskiej (inkulturacja).

Ostatni artykuł Andrzeja Jurgi *O istocie sztuki telewizyjnej, jej polskości i uniwersalności* ma charakter „gorącego” tematu. Obecność telewizji w każdej rodzinie staje się faktem, a jej wpływ wciąż rośnie. Stąd zasadnicze znaczenie ma pytanie o udział telewizji (zwłaszcza publicznej) w tworzeniu kultury narodowej. Autor stawia postulat konieczności ewolucji polskiej telewizji publicznej od obecnego kształtu w kierunku sztuki telewizyjnej. Rozumie ją zaś jako „sposób realizowania programu bądź filmu według reguł, które tworzą dzieło intelektualne, emocjonalne bądź estetyczne, wzbogacające wiedzę i wrażliwość odbiorcy – zrealizowane językiem obrazowo-dźwiękowym” (s. 156). Autor zwraca jednocześnie uwagę na niebezpieczeństwa, jakie mogą towarzyszyć bezkrytycznemu i nieograniczonemu korzystaniu z telewizji (duże dawki scen przemocy, oderwanie człowieka od innych ludzi, zanikanie czytelnictwa książek itp.). Realne jest również niebezpieczeństwo przyjmowania rzeczywistości telewizyjnej (fikcyjnej) za realną. Autor podkreśla znaczenie obecności rodzimych twórców, znających mentalność społeczeństwa oraz kulturę narodową. Rola polskich twórców jest zatem niezwykle ważna dla rozwoju tożsamości narodowej społeczeństwa, które już w większości można określić jako „telewizyjne”.

Ten krótki przegląd tematyki książki *Tożsamość polska i otwartość na inne społeczeństwa* pokazuje problemy w niej poruszone i mam nadzieję, że zachęci do sięgnięcia po tę pozycję. Jednym z atutów tej książki jest różnorodność tematów, indywidualne ich ujęcie i – co najważniejsze – ich aktualność. Wprawdzie zamieszczone artykuły nie wyczerpują problematyki, są jedynie zasygnalizowaniem obszarów, jakie powinny zostać zbadane dla rozumienia zjawiska tożsamości i zmian w nim zachodzących. Pozostaje mieć nadzieję, że badania nad polską tożsamością kulturową i otwartością Polaków na inne społeczeństwa będą kontynuowane, a ich wyniki publikowane.

Ks. Marcin Brzeziński

*Kapitał ludzki czynnikiem rozwoju Euroregionu Bug. (Raport z badań)**,
pod red. L. Dyczewskiego, D. Wadowskiego, R. Szveda, Norbertinum,
Lublin 1997, ss. 237.

* Jest to kolejny, 11 tom z serii *Euroregion Bug*. Seria jest wynikiem realizacji projektu badawczego pt. „Euroregion Bug”, kierowanego przez prof. dra hab. Macieja Bałtowskiego przy Politechnice Lubelskiej.

Obserwując życie społeczno-polityczne Europy, wskazać można rozwijające się procesy regionalizacji. Z jednej strony mówi się o uniwersalizacji i zjednoczeniu Europy, z drugiej widoczne są dążenia różnych zbiorowości i grup do zaznaczenia odrębności ekonomicznych, kulturowych i etnicznych. Dlatego coraz częściej w rozważaniach naukowych, w publicystyce, w sporach politycznych czy w życiu potocznym mówi się o powstawaniu i funkcjonowaniu w ramach zjednoczonej Europy regionów, które przejęłyby w niektórych sprawach kompetencje państw.

W Polsce renesans tej problematyki wystąpił na początku lat dziewięćdziesiątych, po podpisaniu w grudniu 1991 r. przez Polskę, Węgry i ówczesną Czechosłowację Układów Europejskich, tj. porozumień stowarzyszeniowych z Unią Europejską. Na terenie naszego kraju wyodrębnić można osiem regionów, są to: Region Wielkopolski, Region Górnośląski, Region Dolnośląski, Region Południowo-Wschodni, Region Mazowiecki, Region Pomorski, Region Północno-Wschodni, Region Środkowo-Wschodni.

Granice tych regionów dopiero się zarysowują, ich wyznacznikami są cechy tożsamościowe: przeszłość danego obszaru, zakorzenienie i mieszkanie w danym miejscu, wspólny język, tradycja. Zwolennicy regionów wskazują na pozytywne aspekty regionalizacji, według nich akcentuje ona podmiotowość regionu w dziedzinach życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Mieszkańcy i władze danego regionu sami ponoszą odpowiedzialność za jego rozwój. Propozycja takiego podziału terytorialnego może rozwiązać wiele sporów, a nawet działać na rzecz współpracy między regionami.

Obok regionów wyróżnić należy euroregiony, czyli regiony transgraniczne, powołane w celu rozwijania i umacniania współpracy pomiędzy przygranicznymi terenami dwu lub więcej państw. Przykładem takiego regionu jest Euroregion Bug, którego problematykę przedstawia książka opracowana przez zespół badaczy reprezentujących różne ośrodki naukowo-badawcze Lublina pod kierunkiem prof. dra hab. Leona Dyczewskiego OFMConv, kierownika Katedry Socjologii Kultury przy Wydziale Nauk Społecznych KUL. Publikacja jest pierwszym opracowaniem danych zebranych drogą wywiadu w Euroregionie Bug. Podaje wiele ważnych informacji i danych statystycznych na temat pięciu województw (białkopodlaskiego, chełmskiego, lubelskiego, tarnobrzeskiego i zamojskiego) wchodzących w skład omawianego Euroregionu. Jest to pierwsza praca tego typu, stanowi zatem cenne i bardzo użyteczne źródło dla osób i instytucji zainteresowanych planowaniem dalszego rozwoju na tym terenie. Zaproponowane przez zespół badawczy tematy są ciekawe i ważne nie tylko dla Euroregionu Bug. W książce przedstawione zostały procesy i problemy o podstawowym znaczeniu w badaniach zbiorowości, zachodzące również w grupach i zbiorowościach zamieszkujących pozostałe regiony polskie. Jest to znakomity materiał przykładowy dla badaczy z innych ośrodków.

Celem badań autorów omawianej publikacji było ustalenie, w jakim stopniu ludność zamieszkująca Euroregion Bug po stronie polskiej jest zdolna do jego tworzenia, jakie nadzieje wiąże z jego rozwojem, jakimi zasadami kieruje się w życiu osobistym i społecznym.

cznym, jak silną ma własną tożsamość kulturową, czy ma liderów życia społecznego, jakie role im przypisuje.

Warto podkreślić, że badacze za podstawowy czynnik w tworzeniu i rozwoju Euroregionu uważają bardziej czynnik ludzki niż ekonomiczny, i temu pierwszemu przypisują rolę pierwszoplanową.

Praca składa się z dwudziestu czterech rozdziałów, które zawierają wiele tabel (zbiorcze – według kategorii odpowiedzi – i korelacyjne), diagramów i wykresów oraz ich interpretację. Dzięki temu możliwa jest bardziej wnikliwa analiza danych.

Trzy pierwsze rozdziały poświęcone założeniom badawczym, cechom społeczno-demograficznym oraz sytuacji materialno-bytowej stanowią klarowne wprowadzenie w problematykę i kluczowe pojęcia zastosowane do analizy tematów, które stanowią kolejne rozdziały omawianego raportu. Są to: 1) Zakorzenie w środowisku zamieszkania, 2) Rodzina i stosunki rodzinne, 3) Stosunki sąsiedzkie, 4) Udział w życiu społeczno-publicznym, 5) Praca zawodowa, 6) Wartość pracy, 7) Czas wolny i korzystanie ze środków masowego komunikowania, 8) Znajomość spraw społeczności lokalnej, 9) Znajomość spraw oraz cech własnego regionu, 10) Świadomość regionalnej kultury symbolicznej, 11) Przynależność religijna i wyznaniowa, 12) Stosunek do osób innego wyznania, innej religii, 13) Ocena moralna wybranych zachowań, 14) Stosunek do innych grup etnicznych i narodów, 15) Obraz własny i najbliższych sąsiadów, 16) Czynniki rozwoju makroregionu, 17) Ocena stanu środowiska naturalnego, 18) Znajomość oraz ocena przedstawicieli urzędów administracji samorządowej i państwowej, 19) Działania lidera w społeczności lokalnej, 20) Stosunek do Euroregionu Bug, 21) Poczucie tożsamości, 22) System wartości.

Jeden z ciekawszych rozdziałów pracy przedstawia stosunek ludzi zamieszkujących badany region do samej idei tworzenia Euroregionu Bug, a także ich znajomość spraw tego regionu. Niestety – jak stwierdzają autorzy – mieszkańcy wykazują niską świadomość na temat istnienia Euroregionu Bug, jego celów i funkcjonowania. Według badaczy korzyści oczekiwane z funkcjonowania Euroregionu są raczej upragnione, a nie już realizowane. Respondenci są gotowi przyjąć właściwie każdą propozycję, która przyniesie rozwój i poprawę sytuacji w miejscu ich zamieszkania. Mieszkańcy wskazywali m.in. na następujące korzyści, których oczekują dzięki funkcjonowaniu Euroregionu: rozwój wymiany towarowej, handlowej, powstanie nowych form, rozwój kontaktów z sąsiadującymi krajami, rozwój kontaktów kulturalnych, turystyki, powstanie nowych miejsc pracy, rozwój form ochrony środowiska.

Pracę kończą wnioski i postulaty. Mogą one być pomocne dla osób zainteresowanych kształtowaniem Euroregionu i dalszym jego planowaniem. Warto przytoczyć tutaj niektóre.

1) Euroregion Bug to region rolniczy, specyfikują go małe gospodarstwa rolne, które dla jednej trzeciej ludności nie mogą być podstawą życia. Należy więc zorganizować dla niej miejsca pracy rozwijając usługi i rozbudowując przemysł lekki tam, gdzie występuje największe zagęszczenie gospodarstw rolnych.

2) Mieszkańcy Euroregionu dostrzegają pozamaterialne aspekty pracy, choć przede wszystkim praca zapewnia środki do życia. Brak perspektyw rozwojowych rynku pracy będzie mieć negatywne skutki w życiu gospodarczym, ale może też wpływać na wzrost postaw krytycznych wobec własnego miejsca zamieszkania i regionu.

3) Specyficzne są bierne postawy wobec sytuacji na rynku pracy. Ponieważ znaczna część mieszkańców nie dostrzega związku pomiędzy własną sytuacją materialną i zawodową a osobistym wysiłkiem pracownika-wytwórcy, niezbędna jest interwencja władzy lokalnej i wojewódzkiej w promowaniu różnych form działalności gospodarczej i aktywności społecznej, np. lepsza informacja o miejscach pracy i kursach doszkalających.

4) Mieszkańcy deklarują dużą gotowość do działań na rzecz środowiska lokalnego, mimo słabej aktywności obywatelskiej na lokalnym i ogólnokrajowym poziomie. Niestety, brak właściwych liderów uniemożliwia podjęcie deklarowanej działalności na rzecz środowiska lokalnego.

5) Mieszkańcy wykazują słabą orientację na temat zadań i istnienia Euroregionu Bug, wyrażają jednak wysokie oczekiwania co do korzyści wynikających z jego funkcjonowania.

6) Mieszkańcy stosunkowo wysoko oceniają swoje warunki życia. Może to być ważny czynnik wzmacniający stan zadowolenia z zamieszkania w swoim regionie i podtrzymujący z nim więź.

7) Region charakteryzuje się jednorodną zbiorowością, zarówno pod względem etnicznym, religijnym, jak i wyznaniowym. Stwierdzenie tego faktu obala różne opinie na temat wieloetniczności i wielowyznaniowości tego terenu. Pomimo braku zróżnicowania mieszkańcy wykazują dużą otwartość w stosunku do obcych, przy jednoczesnym negatywnym obrazie najbliższych sąsiadów. (W tym przypadku należałoby stworzyć warunki dla częstszych i wszechstronnych kontaktów ze wschodnimi sąsiadami).

8) Słaba jest świadomość regionalna. Mieszkańcy dosyć silnie utożsamiają się z miejscowością zamieszkania, bliskim środowiskiem i całym krajem, słabiej jednak z regionem. Niezbędna jest więc działalność na rzecz poszerzenia wiedzy i świadomości mieszkańców na temat regionu. Badacze wskazują na dużą rolę szkolnictwa, a także samorządów, władz wojewódzkich i mass mediów.

9) Mieszkańcy makroregionu stosunkowo wysoko oceniają go pod względem stanu środowiska naturalnego, kultury symbolicznej i życia społecznego. Słabo oceniają natomiast poziom rozwoju gospodarczego. Konieczne byłoby tutaj doinwestowanie biednych regionów, które powinno objąć drogi, kanalizację i telefonizację. Taka poprawa warunków przyciągnęłaby z pewnością inwestorów krajowych i zagranicznych.

10) Mieszkańcy wykazują też dużą znajomość dóbr własnego regionu, znają więc potencjał rozwojowy regionu – zarówno jednak oni, jak i liderzy zachowują postawę bierną. Nie starają się o uruchomienie zastanego potencjału.

11) W uznawanym systemie wartości mieszkańcy wysoko stawiają wartości osobiste, rodzinne i religijne, a stosunkowo nisko – społeczne i państwowe. Wymagana jest tutaj edukacja podejmująca problemy społeczne, prawne, gospodarcze i polityczne.

12) Mieszkańcy głównie czytają prasę lokalną, dużą słuchalnością cieszy się regionalne Radio Lublin. Poprzez te media należy omawiać i informować o aktualnych problemach Euroregionu Bug.

Powyższe stwierdzenia są z pewnością cennym źródłem informacji na temat Euroregionu Bug, a praca niewątpliwie pionierska ze wszech miar zasługuje na uwagę.

Katarzyna Ferszt